

Н.О. Борисенко,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри історії педагогіки та
порівняльної педагогіки
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди

ДІАЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ ТА ПЕРЕВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ У 20-30-ТІ РОКИ XX СТ.

Проблема важковиховуваних дітей та підлітків гостро постала в перші роки радянської влади, особливо після громадянської війни, коли значно збільшилась кількість безпритульних та бездомних дітей. Дитяча безпритульність ставала народною бідой. У витоків рішення цієї проблеми були П.П. Блонський, Л.С. Виготський, А.С. Макаренко, С.Т. Шацький та інші.

Робота С.Т. Шацького та його колег в школі-колонії підготувала їх до глибокого пізнання проблем дитячої соціалізації, створила досвід виховання на основі поваги до особистості дитини, індивідуального підходу до неї через відносини довіри між дітьми та дорослими.

У концепції вивчення особистісних якостей школярів С.Т. Шацький висунув положення про те, що в процесі вивчення дітей необхідно навчитися розуміти їхній внутрішній світ, а не витлумачувати поведінку дітей лише з позиції дорослої людини. Важливого значення С.Т. Шацький надавав урахуванню вікових особливостей учнів і впливу на їхній розвиток умов середовища та здатності дорослих активно впливати на них. У цьому відношенні С.Т. Шацький спирався на розроблену К.Д. Ушинським програму комплексного вивчення особистості та особливої відповідальності за цю справу вихователя [4].

Безперечний інтерес представляють роботи видатного педагога та психолога П.П. Блонського. На його думку, покинуті діти потребують особливої, додаткової уваги з боку педагогів. В особистості проблемної дитини він бачив сили, що здатні зруйнувати негативні моральні поняття, негативні боки поведінки. Задача педагога – виявити ці сили, стимулювати їхній розвиток. П.П. Блонський вважав, що запорука успіху в ресоціалізації таких

дітей забезпечується творчим співробітництвом учителя з учнем, оптимістичною позицією педагога, вірою в удачу та прагненням розвитку позитивних внутрішніх сил дитини.

Значний інтерес представляють показники дитини, що нормально розвивається, які сформулював П.П. Блонський. До таких показників він відносив різнобічність інтересів, здатність захоплюватися одночасно різним, творче вирішення поставлених завдань, розвиток мовлення, особливо письмового, здатність спілкуватися з людьми, ініціативу.

У всіх випадках, коли дитина виявляє відхилення в поведінці, необхідно, на думку П.П. Блонського, зрозуміти сутність цих відхилень, виявити їхні причини і створити умови для подолання недоліків. Це положення спирається на те, що П.П. Блонський розглядав моральність як складне явище, що має не біологічне, а соціальне коріння. Тим самим він завдав удару по розповсюдженій у 30-ті рр. XX ст. теорії «моральної дефективності». Відповідно до цієї теорії, діти, з якими не впорались малокваліфіковані педагоги, зараховувались до категорії морально-дефективних. П.П. Блонський стверджував, що діагноз розумовому розвитку дитини може ставити лише спеціаліст. У випадках відсутності клінічних реальних хвороб педагоги мають справу з «педагогічною занедбаністю». Інтерес для практичних працівників представляє план вивчення дитини, запропонований П.П. Блонським, який включає анкетування, тестування, діагноз, етіологічний аналіз, педагогічні рекомендації. Цю структуру було покладено в основу сучасного діагностичного обстеження дитини [1].

Прагнення допомогти педагогам вирішувати проблеми ресоціалізації підлітків знаходимо в педагогічній діяльності Л.С. Виготського, який стверджував, що педагогам необхідне цілісне знання про розвиток людини. Обґрунтований принцип діагностичного вивчення особистості, необхідність динамічного та системного підходу у виховному впливові на проблемну дитину знаходять відображення і в сучасних дослідженнях.

Особлива роль в формулюванні вимог до педагога-вихователя, який фактично супроводжує десоціалізованих дітей та підлітків, належить А.С. Макаренку, який більшу частину своєї педагогічної діяльності присвятив ресоціалізації безпритульних та малолітніх правопорушників.

А.С. Макаренко вважав, що правопорушники – це діти, які потребують, насамперед, допомоги. Характер роботи з такими

дітьми залежить як від особистості педагога, так і від виправно-виховних впливів. Одним із основних факторів, які впливають на формування поведінкових девіацій, на думку А.С. Макаренка, є соціальне середовище та невірно організоване виховання [3]. У зв'язку з цим А.С. Макаренко висував високі вимоги до підготовки педагога, його особистісних якостей, до яких відноситься: професійна кваліфікація, доброзичливість, діловитість, терпимість, чуйність, здатність до експериментування та вміння знаходити оптимальні способи педагогічного впливу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения / П.П. Блонский: В 2 т. / [под ред. А.В. Петровского]. — М., 1979. Т. 2.
  2. Выготский Л.С. Диагностика развития и педагогическая клиника трудного детства / Л.С. Выготский. — М., 1936.
  3. Макаренко А.С. Сочинения. М., 1958. Т. 5.
  4. Шацкий С.Т. Острые вопросы педагогического сочинения / С.Т. Шацкий: В 2 т. — М., 1980. Т. 2.
-